

nov, v tomto prípade gurského biskupa Langa alebo rímskeho cisára Maximiliána. Ide o typický renesančný epos, tzv. *gesta memorabilia*, ktorého cieľom je na jednej strane osláviť osoby opísané v jeho diele (obsahuje niekoľko chválorečí na jednotlivcov) a vyzdvihnúť ich dosiahnuté činy, na druhej strane sa snaží aj poučiť a zabaviť čitateľa opisom osôb, udalostí, predmetov. V súlade so svojím zameraním Bartoliniho *Odeporicon* obsahuje patetické vyjadrenia vyzdvihujúce osobnosť cisára, „*ktorý láskavosťou prevyšuje všetkých smrteľníkov*“, neobyčajnú krásu princeznej Anny, dcéry kráľa Vladislava Jagelovského, výnimočnú dôstojnosť a vznešenosť princeznej Márie, vnučky cisára Maximiliána, zasnúbenej kráľovi Ľudovítovi. Nájdeme tu tiež stredoveké topoi ako barbarkosť národov východnej Európy (Panóncov, Moskál'ov, Tatárov), ktorí sa živili surovým mäsom, slová o podlom Valachovi, Moskál'ovi a o jeho podlom srdci, vkusnejší odev Bartoliniho dvoranov na rozdiel od ostatných, označenie Bartoliniho pána, gurského biskupa ako najrozvážnejšieho muža na svete, schopného a múdreho a vznešeného ako Jupiter.

Napriek svojim dobovým obmedzeniam je Bartoliniho *Odeporicon* cenným historickým prameňom, ba možno oprávnené povedať aj najdôležitejším zdrojom informácií o podrobnostiach a zákulisí takej významnej politickej udalosti, akou bol Viedenský kongres v roku 1515, ktorého dôsledky ovplyvnili politické dianie v strednej Európe na dlhé storočia.

Vydanie Bartoliniho *Odeporiconu* od Evy Frimmovej považujem za zásluhný počin v slovenskej historiografii. Práca na vydaní tohto humanistického „cestopisu“ bola iste neľahká, ale editorka ju zvládla bez väčších problémov. Verím, že jej edícia nájde ďalších nasledovníkov, a to nemyslím len jej kolegov v Historickom ústave SAV, od ktorých sa to očakáva hádam najviac, ale aj na iných historických pracoviskách. Vydávanie historických prameňov vo všeobecnosti, nielen tých rozprávacieho charakteru, ale aj diplomatických, považujem za povinnosť a akýsi dlh slovenských historikov voči vlastnej historiografii. Pramenné edície sú totiž významným príspevkom k rozvoju historického bádania nielen na Slovensku, keďže svojou povahou majú trvalú historickú hodnotu. Pozerať sa na ne cez prsty s komentárom, že pramene sú predsa na internete, je totiž krátkozraké.

Miloš Marek

STONE, Dan. *CONCENTRATION CAMPS. A short history*. Oxford : Oxford University Press, 2017, 176 s. ISBN 9780198790709.

Pri vyslovení slovného spojenia „koncentračný tábor“ sa väčšine vybaví obrazy z druhej svetovej vojny, holokaustu či priamo Osviečimu. Zaužívaná predstava o koncentračných táboroch v podobe systému extermináčnych, koncentračných či pracovných táborov súvisí s pomerne rozsiahlym výskumom nacistického režimu, ale aj s počtom táborov či najčastejšie prezentovaným spojivom medzi koncentračnými tábormi a hitlerovským Nemeckom. Napriek tomu, že najznámejšími koncentračnými tábormi sú tábory, ktoré boli pod správou nacistického Nemecka, používanie koncentračných táborov vzniklo niekoľko desaťročí pred nástupom Hitlera k moci. Navyše sa od konca druhej svetovej vojny koncentračné tábory naďalej používali na mnohých iných miestach v rozličných obmenách. I keď sú koncentračné tábory relatívne novým „vynálezom“, stali sa opakujúcim sa rysom vojny dvadsiateho storočia. Koncentračné tábory sa tak stali definujúcimi

symbolmi najväčšieho úpadku ľudstva a fenomén táborov sa stal dôležitým javom pre moderné globálne vedomie a identitu.

V prvom štvrtroku 2017 britský historik, profesor moderných dejín a riaditeľ výskumného strediska holokaustu na Royal Holloway, Londýnska Univerzita, Dan Stone spracoval dejiny fenoménu koncentračných táborov v publikácii *Concentration Camps. A short History* (Koncentračné tábory. Stručné dejiny). Vo svojom diele sa Stone zaoberá dejinami, pôvodom, genézou a klasifikáciou koncentračných táborov. K slovenskému čitateľovi sa Stonove knihy v slovenskom preklade zatiaľ nedostali, aj keď jeho diela o koncentračných táboroch, ich oslobodení a povojnovom období sú zásadnými prácami modernej historiografie. V najnovšej publikácii podáva stručnú celosvetovú históriu koncentračných táborov a ukazuje, že to boli nielen „šialení diktátori“, ktorí vytvorili tábory, ale aj mnohé štáty, vrátane tých s režimom liberálnej demokracie, ktoré v určitom bode svojej existencie využívali systém koncentračných táborov.

Pomerne útlu publikáciu Stone rozdelil na šesť hlavných častí v podobe kapitol, ktoré čitateľa prevedú nielen dejinami vývinu koncentračných táborov, ale aj historiografiou koncentračných táborov. V prvej kapitole podáva definíciu koncentračného tábora s použitím bohatej celosvetovej historiografie. Stone sa predovšetkým snaží „vytlačit“ uvedený pojem zo zaužívaného datovania vzniku počas Hitlerovej vlády v Nemecku a predstavy verejnosti o múroch, drôtovom plote či bráne s nápisom „Arbeit macht frei“.

Druhá kapitola prevedie čitateľa genézou koncentračných táborov. Stoneho dielo ide po stopách táborov a ich pôvod hľadá v koloniálnom svete na konci 19. a začiatkom 20. storočia. Predstavuje celosvetovú históriu koncentračných táborov a ukazuje rozdiely a podobnosti medzi rôznymi táborovými systémami, ktoré koncentračné tábory používali v 20. storočí. Medzi prvé koncentračné tábory zaraďuje tie, ktoré vznikli v nemeckých kolóniách v dnešnej Namíbii. V tejto časti sa pomerne namáhavo vysporadúva s dejinami britskej koloniálnej správy a koncentračných táborov, ktoré vznikli počas búrskej vojny.

Tretia časť knihy sa venuje systému koncentračných táborov nacistického Nemecka. Tie Stone kladie do globálneho kontextu a tiež vysvetľuje, čo koncentračné tábory nacistického Nemecka odlišuje od koncentračných táborov iných režimov. Okrem táborov vytvorených Nemeckom spomína aj koncentračné tábory vybudované Hitlerovými spojencami, ktoré vznikli nezávisle od Nemecka. Na tretiu časť plynule nadväzuje ďalšia časť venovaná systému koncentračných táborov v Sovietskom zväze vo forme gulagov, pričom sa autor snaží zbúrať viaceré jestvujúce stereotypy a zaužívané naratívny systém gulagov. Zároveň pripomína, že mnohí sovietski politickí väzni z nacistických koncentračných táborov prešli ako väzni do gulagov.

V piatej časti autor zhustene podáva prehľad o koncentračných táboroch pre internovanie Japoncov v USA, pre „nepriateľov“ režimu vo fašistickom Taliansku, Chile, Argentíne, či na Kube a Filipínach. Stone opisuje posledné fázy koloniálneho sveta a boj západných mocností o zachovanie svojich impérií aj za pomoci koncentračných táborov. Medzi inými upozorňuje na tábory jestvujúce v 90. rokoch 20. storočia v Bosne. Medzi posledné existujúce tábory zaraďuje tábory v Severnej Kórei.

Posledná kapitola sa okrem súčasnej spoločnosti, globálnemu svetu, chudobe a modernému otroctvu venuje aj legitímite využívania termínu koncentračný tábor v dnešnom svete. Stone napriek kritickému postojovi voči politickej situácii medzi Izraelom a Palestínou, menovite Pásmom Gazy, polemizuje o využívaní a zneužívaní termínu koncentračný tábor. Stoneova úvaha sa obracia na utečenecké tábory vznikajúce v Európe a na Blízkom východe od začiatku utečeneckej krízy. Stone si kladie otázku, či krajiny tzv. globálneho juhu (alebo krajiny tretieho sveta), ktorého obyvatelia sú obeťami konzumu bohatého západu, žijú v obrovskom koncentračnom tábore. Autor ukazuje, ako sa tábory objavili na rôznych miestach v rôznych časoch a tvrdí, že tvorcovia táborových systémov sa do určitej miery učili jeden od druhého.

Stone vysvetľuje na relatívne krátkej, ale zato intenzívnej histórii koncentračných táborov schopnosť moderného štátu vybudovať túto extrémnu inštitúciu s cieľom ovládania obyvateľstva. Pri pohľade na ich vznik a šírenie po celom svete tvrdí, že koncentračné tábory slúžia v stave určitej krízy v spoločnosti na odstránenie časti populácie, ktorá je vnímaná ako ohrozujúca, nepriateľská alebo chorá. Vychádzajú zo súčasných poznatkov o táboroch a z filozofickej literatúry, ktorá sa nimi zaoberá, Stone uvažuje, že dejiny táborov nám hovoria o povahe moderného sveta, ako aj o špecifických režimoch.

Ani nie 180-stranová monografia tak predstavuje naozaj stručné dejiny koncentračných táborov, pričom využíva množstvo sekundárnej literatúry, a tak pôsobí ako sumár najdôležitejších prác venujúcich sa rozličným koncentračným táborom v 19. a 20., ale aj 21. storočí. Autor analyzuje koncentračné tábory jednotlivých režimov, porovnáva dôvody vzniku či podmienky táborových väzňov a obyvateľov, pričom sa snaží nájsť paralely, spoločné menovatele, ale i odlišnosti. Publikácia má aj prídavnú hodnotu dôslednej úvahy o potrebách vzniku táborov pre jednotlivé krajiny a režimy, pričom dejiny a vývoj táborov posúva do súčasnosti. Obrazová príloha začlenená priamo do textu ilustruje životné podmienky v jednotlivých koncentračných táboroch, čím približuje spoločné a odlišné črty táborov v rozličných krajinách v rozličnom čase.

Autor hneď v úvode upozorňuje, že kniha sa nesnaží byť podrobnou a komplexnou prácou o dejinách koncentračných táborov, ale má prezentovať odpovede na relevantné, nové otázky nadväzujúce na dejiny koncentračných táborov. Publikácia je napriek svojmu názvu nielen krátkymi dejinami koncentračných táborov, ale predstavuje aj teoretickú prácu o fenoméne snahy izolovania „nepriateľov“ štátov a režimov, ktorý Stone považuje za globálny jav bez geografického či politického limitu. Stonova práca taktiež slúži ako cenný materiál, ktorý zahŕňa v bibliografii nespočetné množstvo publikovaných diel na tému koncentračných táborov.

Napriek tomu, že angličtina sa stáva *lingua franca* v historickom výskume, bolo by vhodné nielen pre vedeckú obec, ale aj pre širšiu verejnosť, aby sa dielo objavilo aj v slovenčine. Kniha by totižto mohla inšpirovať nielen historikov pri novom výskume koncentračných táborov vo svetovom a domácom prostredí, ale mnohým čitateľom by predstavila existenciu rozličných koncentračných táborov v moderných dejinách i súčasnosti. Predložená publikácia *Concentration camps. A short History* je výsledkom dlhoročného výskumu Dana Stona a nepochybne dobrým základom a východiskom pri štúdiu a výskume fenoménu koncentračných táborov, avšak už ako sám názov napovedá, dielo približuje iba stručné dejiny táborov, ktoré mnohé javy síce objasnia, no iné iba načrtnú.

Denisa Nešťáková